Słowo wstępne od redakcji

W kwietniu 2025 roku minęło 35 lat funkcjonowania w Polsce prawa antymonopolowego oraz Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (wcześniej Urzędu Antymonopolowego).

W ramach transformacji ustrojowej w naszym kraju przyjęto pakiet reform gospodarczych. Składał się z 11 aktów prawnych: 10 zostało uchwalonych w grudniu 1989 roku, a jeden z nich skierowano do dalszych prac. Była to ustawa o przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym z 24 lutego 1990 roku, na mocy której utworzony został Urząd Antymonopolowy. Przepisy weszły w życie kilka miesięcy później, czyli 11 kwietnia 1990 roku. Do zadań nowej instytucji należała kontrola przekształceń własnościowych przedsiębiorstw państwowych i koncentracji, a także walka z antykonkurencyjnymi porozumieniami i nadużywaniem pozycji rynkowej. Sześć lat później kompetencje Urzędu poszerzono o ochronę konsumentów, zmieniła się również nazwa na Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Obecnie zakres zadań Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Prezes UOKiK) stale się powiększa. Aktualnie do jego obowiązków należy też monitorowanie pomocy publicznej udzielanej przedsiębiorcom, kontrola jakości paliw i nadzór nad ogólnym bezpieczeństwem produktów.

Celem niniejszego opracowania jest podsumowanie dokonanych zmian w gospodarce w okresie 35 lat funkcjonowania prawa antymonopolowego oraz Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów pod względem korzyści i poniesionych kosztów oraz określenie nowych perspektyw na przyszłość.

W monografii zgromadzono teksty autorów o rozległych zainteresowaniach naukowych oraz o zróżnicowanym doświadczeniu badawczym. Prezentowane poglądy są wynikiem dorobku naukowego oraz przekonań etycznych poszczególnych badaczy. Poruszona przez nich tematyka obejmuje szerokie spektrum problemów dotyczących aspektów historyczno-prawnych, administracyjno-prawnych oraz prawno-ekonomicznych związanych z funkcjonowaniem prawa antymonopolowego i zmian gospodarczych w okresie 35 lat. Ten wielowymiarowy charakter całej pracy odnosi się także do zgromadzonej w niej literatury. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że publikacja obejmuje artykuły napisane w trzech językach: polskim, słowackim i angielskim.

Monografię otwiera wprowadzenie autorstwa Marii Szyszkowskiej, która zwraca uwagę na zagadnienie wolności gospodarczej w kontekście całościowej egzystencji ludzkiej.

Pierwszą część książki, poświęconą aspektom historyczno-prawnym, rozpoczyna rozdział autorstwa Rudolfa Dupkali pt. *Prawo do „własności prywatnej" – refleksje filozoficzne*. Motywem przewodnim tego tekstu są rozważania na temat prawa do „własności prywatnej" w historii filozofii oraz we współczesnym dyskursie filozoficzno-etycznym. „Własność prywatna" nie jest analizowana przede wszystkim jako kategoria ekonomiczna, ale została przywołana jako pojęcie antropologiczne i aksjologiczne.

Następny rozdział, tym razem autorstwa Elżbiety Małeckiej, poświęcono formom i zakresowi współpracy międzynarodowej Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Opracowanie ukazuje kwestie współpracy międzynarodowej tego podmiotu przez pryzmat podziału form działań podejmowanych przez organy administracji publicznej wypracowanych na gruncie teorii administracji. Współpraca ta funkcjonuje na trzech poziomach: unijnym, globalnym oraz współpracy dwustronnej.

Z kolei w rozdziale zatytułowanym *O roli Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w systemie ochrony konsumentów na rynku ubezpieczeń – kilka refleksji* Alicja Szybalska podejmuje próbę udowodnienia, że ustawowe uprawnienia do ochrony konsumentów Prezesa UOKiK, a także współpraca z Komisją Nadzoru Finansowego i z Rzecznikiem Finansowym w znacznym stopniu przyczyniają się do eliminacji nieuczciwych praktyk na tym rynku i zapewniają skuteczną ochronę nieprofesjonalnym uczestnikom obrotu gospodarczego.

Rozdział autorstwa Marcina Bubicza – *Status prawny i rola Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Rzecznika Finansowego w strukturze nadzoru nad rynkiem finansowym w Polsce* – obejmuje tematykę organizacji ochrony klientów podmiotów rynku finansowego. Autor analizuje status prawny oraz rolę Prezesa UOKiK i Rzecznika Finansowego w systemie nadzoru nad rynkiem finansowym w Polsce oraz przedstawia podstawy prawne działania obu instytucji, ich kompetencje oraz zakres ingerencji w działalność podmiotów rynku finansowego.

Następny rozdział pt. *Dyskrecjonalność a spójność systemu wykładni administracyjnych Prezesa UOKiK: ogólna analiza i studium przypadku miarkowania kar administracyjnych*, opracowany przez Dawida Trelę, ukazuje problematykę urzędowej wykładni Prezesa UOKiK jako instrumentów *soft law* i ich wpływu na praktykę stosowania przepisów o ochronie konkurencji i konsumentów. Autor dokonuje oceny spójności i przewidywalności systemu wyjaśnień/wytycznych oraz analizy studium przypadku dotyczącego miarkowania kar administracyjnych.

Tę część monografii zamyka rozdział napisany przez Dominika Biereckiego pt. *Społeczna gospodarka rynkowa a ekonomia społeczna*. Autor udowadnia tezę, że działalności tworzące ekonomię społeczną i stawiane przez ustawodawcę cele, jakie należy osiągnąć przez taką aktywność, odpowiadają elementom tworzącym społeczną gospodarkę rynkową. Ponadto wskazuje, że ekonomia społeczna opiera się na wolności działalności gospodarczej i własności prywatnej oraz bezpośrednio realizuje wartości społecznej gospodarki rynkowej, którymi są solidarność, dialog i współpraca partnerów społecznych.

Druga część monografii obejmuje aspekty administracyjno-prawne. W pierwszym rozdziale zatytułowanym *Znaczenie decyzji Prezesa UOKiK w postępowaniu grupowym w sprawach o stwierdzenie stosowania praktyk naruszających ogólne interesy konsumentów* Robert Frey omawia wpływ decyzji administracyjnych Prezesa UOKiK na postępowania grupowe dotyczące praktyk naruszających ogólne interesy konsumentów. Autor wskazuje, że decyzje Prezesa UOKiK mają znaczenie dowodowe, a nie prejudycjalne.

Kolejny rozdział – *Stosowanie niedozwolonych postanowień umownych w świetle przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Wybrane zagadnienia* – obejmuje analizę regulacji prawnych dotyczących wdrażania niedozwolonych postanowień umownych. Paweł Woroniecki przedstawia w nim odpowiedzi na pytania. Po pierwsze, zastanawia się, w jakich okolicznościach dane działanie może zostać uznane za stosowanie niedozwolonego postanowienia umownego. Po drugie, docieka, jakie są normatywne właściwości rozstrzygnięć o takich działaniach, kiedy uwzględni się dodatkowo pewne aspekty procedury poprzedzającej takie rozstrzygnięcia.

W rozdziale *Nieuczciwe praktyki rynkowe w cyfrowym biznesie. Perspektywa mikroprzedsiębiorstwa*, poświęconym przejawom przywołanego w tytule zjawiska w sektorze IT w relacjach B2B, Joanna Nowicka scharakteryzowała mikrofirmy IT, stosowanie *dark patterns* i innych manipulacji, wskazała na ich prawny wymiar oraz zdefiniowała ich skutki i znaczenie z punktu widzenia partnerstwa biznesowego.

Z kolei Anna Kantor-Kilian w swoim tekście *Sprawiedliwość cyfrowa z perspektywy prawodawstwa europejskiego w obszarze ochrony konsumentów* dokonała analizy pojęcia „sprawiedliwości cyfrowej" (*digital fairness*), rozumianej jako zapewnienie wysokiego poziomu ochrony uczestników rynku w środowisku cyfrowym, zgodnie z wartościami i standardami prawa Unii Europejskiej.

Rozdział *Prawo konkurencji a rynek pracy* autorstwa Jacka Małysko przedstawia charakterystykę rynku pracy oraz jego poszczególnych segmentów oraz omówienie zakresu zastosowania przepisów prawa antymonopolowego w odniesieniu do tego obszaru.

Karolina Świeca w artykule *Prezes UOKiK jako* amicus curiae *w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów* analizuje uprawnienia Prezesa

UOKiK do przedstawienia sądowi istotnego poglądu w danej sprawie. Autorka skupia się na celowości oraz skuteczności tego podmiotu, odwołując się do sprawozdań z działalności Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów za lata 2016–2024.

Kolejne dwa rozdziały – *Mediacje z udziałem konsumentów* autorstwa Piotra Zięby oraz *Mediacje w sporach pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem* Pawła Śniega – dotykają z różnych perspektyw tematyki mediacji. W pierwszym z nich autor ukazuje definicję mediacji w ujęciu relacji konsumenckich, podkreślając jej dobrowolny, poufny i odformalizowany charakter oraz rolę mediatora jako bezstronnego moderatora dialogu. Omówiona zostaje pozycja konsumenta w stosunkach rynkowych wynikająca z asymetrii informacyjnej i negocjacyjnej, a także potrzeba jego szczególnej ochrony. W drugim autor poddaje analizie najważniejsze cechy mediacji, w tym te, które mogą wpływać na relatywnie rzadkie stosowanie tego rozwiązania w sporach pomiędzy przedsiębiorcami a konsumentami.

Drugą część monografii kończy rozdział pt. *Nieuczciwe praktyki rynkowe w branży motoryzacyjnej a bezpieczeństwo ruchu drogowego. Zagrożenia, konsekwencje i przeciwdziałanie* napisany przez Agnieszkę Podgórską. W tekście tym omówiono wpływ nieuczciwych praktyk rynkowych na bezpieczeństwo w ruchu drogowym oraz wskazano propozycje podjęcia działań przeciwko temu zjawisku.

Ostatnia część publikacji dotyczy aspektów prawno-ekonomicznych. Otwiera ją rozdział opracowany przez Darię Kostecką-Jurczyk pt. *Joint Venture w świetle Rozporządzenia 139/2004 i polskiego prawa konkurencji*. Autorka zwraca w nim uwagę na rozbieżności interpretacyjne związane z ustaleniem, kiedy dochodzi do koncentracji w rozumieniu przepisów wyżej wspomnianego rozporządzenia oraz ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Kolejny artykuł został opracowany przez Szymona Słotwińskiego i nosi tytuł *Spekulacja i manipulacja na rynku jako wyzwanie dla prawa konkurencji w gospodarce cyfrowej*. Autor dokonuje analizy interesującego go zjawiska w gospodarce cyfrowej jako zagrażającego konkurencyjnemu, bezpiecznemu i świadomemu uczestnictwu w obrocie gospodarczym przez konsumentów i przedsiębiorców oraz przedstawia propozycje działań zaradczych.

W następnym rozdziale – *Jednostki samorządu terytorialnego jako przedsiębiorcy w świetle ochrony praw konsumenta* – Krzysztof Kaczorowski podejmuje próbę wyjaśnienia zakresu pojęcia przedsiębiorcy oraz zastosowania tegoż terminu do działalności prowadzonej przez jednostki samorządu terytorialnego. Przedstawia również najistotniejsze wątpliwości interpretacyjne dotyczące możliwości uznania wspomnianych jednostek za przedsiębiorców, a także nakreśla zakres, w jakim uznanie gminy za przedsiębiorcę ma istotne znaczenie dla konsumenta.

Katarzyna Wasilewska w rozdziale *ESG w spółkach komunalnych w Polsce – wyzwania regulacyjne i praktyczne* podejmuje problematykę wprowadzenia koncepcji ESG (*Environmental, Social, Governance*) i raportowania zrównoważonego rozwoju w działalności spółek komunalnych w Polsce.

Kolejne dwa rozdziały – *Pomoc publiczna udzielana polskim przedsiębiorcom w okresie 2018–2022* autorstwa Łukasza Szerląga oraz *Znaczenie polityki konkurencji dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce* autorstwa Natalii Madej i Tomasza Bieniasa – dotyczą tematyki pomocy przedsiębiorcom. W pierwszym z nich podjęto próbę zobrazowania wielkości udzielonej pomocy publicznej we wskazanych okresach wraz ze wskazaniem wielkości przedsiębiorcy udziału poszczególnych grup w całej puli przeznaczonej na realizowanie pomocy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej. W drugim tekście, a jednocześnie przedostatnim rozdziale monografii autorzy starają się ukazać, jak europejski paradygmat konkurencji współtworzy warunki rozwoju polskich MŚP: jakie obietnice składa, jakie napięcia generuje i gdzie przebiegają granice jego skuteczności.

Ostatni rozdział trzeciej części, zamykający publikację, zatytułowany *Analiza wybranych regulacji z zakresu nieuczciwych praktyk rynkowych w świetle ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym i dyrektywy 2005/29WE o nieuczciwych praktykach handlowych*, został opracowany przez Filipa Jurkiewicza. Przedstawiono w nim mechanizmy prawne służące ochronie konsumentów przed manipulacją rynkową, oceniono skuteczność ich egzekwowania oraz wskazano przykładowe decyzje Prezesa UOKiK ukazujące sposób działania przedsiębiorców będący naruszeniem przepisów ustawy o nieuczciwych praktykach rynkowych.

Redaktor monografii dziękuje autorom rozdziałów za trud i pracę włożone w jej powstanie. Jednocześnie kieruje podziękowania do recenzentów – dr. hab. Łukasza Grzejdziaka, prof. UŁ, oraz dr. hab. Kamila Spryszaka, prof. UJK, za przygotowanie recenzji monografii oraz przekazanie cennych uwag i wskazówek.

Monografia uwzględnia stan prawny na dzień 31 grudnia 2025 roku.